

УДК 332.1

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПОТРЕБ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Боголіб М.А.

Предметом статті є міжнародний досвід забезпечення соціально-економічних потреб територіальних громад.

Метою статті є аналіз міжнародного досвіду функціонування територіальних громад зарубіжних країн.

Результати роботи. Досліджено зарубіжний досвід функціонування фондів розвитку громад з метою використання цього інструменту фінансування місцевого розвитку в Україні. Проаналізовано перешкоди на шляху створення фондів розвитку громад та перспективи їх функціонування в Україні та в світі.

Галузь застосування результатів. Результати дослідження можуть використовуватися в практичній економічній і управлінській діяльності.

Висновки. Світовий досвід більшості зарубіжних країн переконує, що управління місцевими справами, як правило, здійснюється як через призначені з центру органи державної адміністрації на місцях, так і через представницькі органи, які обираються населенням відповідних адміністративно-територіальних одиниць.

Ключові слова: муніципальна реформа, територіальна громада, бюджет, фінансові ресурси, фінансування, зарубіжний досвід.

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ ОБЕСПЕЧЕНИЯ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ ПОТРЕБНОСТЕЙ ТЕРРИТОРИАЛЬНЫХ ОБЩЕСТВ

Боголіб М.А.

Предметом статьи является международный опыт обеспечения социально-экономических потребностей территориальных общин.

Целью исследования является анализ международного опыта функционирования территориальных общин зарубежных стран.

Результаты исследования. Исследован зарубежный опыт функционирования фондов развития общин с целью использования этого инструмента финансирования местного развития в Украине. Проанализированы препятствия на пути создания фондов развития общин и перспективы их функционирования в Украине и в мире.

Область применения результатов исследования. Результаты исследования могут использоваться в практической экономической и управленческой деятельности.

Выводы. Мировой опыт большинства зарубежных стран убеждает, что управление местными делами, как правило, осуществляется как через назначенные из центра органы государственной

администрации на местах, так и через представительные органы, избираемые населением соответствующих административно-территориальных единиц.

Ключевые слова: муниципальная реформа, территориальная община, бюджет, финансовые ресурсы, финансирование, зарубежный опыт.

FOREIGN EXPERIENCE PROVIDING SOCIO-ECONOMIC NEEDS OF TERRITORIAL SOCIETIES

Bogolib M.A.

The subject of article is foreign of socio-economic needs of local communities.

The purpose of the article is analysis experience functioning territorial societies of foreign countries.

Results of research. *Foreign experience of the functioning of community development funds (with the aim to use this tool to finance local development in Ukraine) was analyzed in the article. Obstacles on the way to creation of community development funds, and perspectives of their functioning in Ukraine and throughout the world were analyzed.*

Scope of results of research. *The results of the research can be applied in practical economic and administrative activities.*

Conclusions. *Creation of the real mechanism of providing profitable sources of organs local self-government in accordance with their expense plenary powers and is the necessary condition financing of socio-economic necessities of territorial societies. World experience of most foreign countries argues that a local administrative department, as a rule, is carried out both through the organs of state administration appointed from a center on places and through representative organs which are elected the population of the proper administrative-territorial units.*

Keywords: *municipal reform, local community budget, resources, finance, foreign experience.*

Актуальність. Оскільки Україна вибрала для себе євроінтеграційний шлях подальшого розвитку, то досвід функціонування місцевого самоврядування країн-членів Європейського Союзу може бути корисним і для нашої держави. Функціонування територіальних громад Німеччини, Франції та Польщі мають як свої переваги, так і свої недоліки. Але все одно досвід їх функціонування є важливим для України, оскільки дані країни є країнами-членами Європейського Союзу та посідають провідні місця у світовому економічному розвитку.

Постановка проблеми. У різних країнах світу механізми, які використовують представники локальних спільнот для впровадження практик місцевого розвитку та добродійності, постійно трансформуються та ускладнюються. Громади створюють нові типи організаційних об'єднань, беруть активну участь в управлінні ними, поєднують та накопичують фінансові та інші ресурси. Члени локальних спільнот аналізують власні потреби, підвищують рівень поінформованості про них у спільноті та модернізують програми, спрямовані на їх вирішення, формування громадських лідерів, посилення інститутів громадського суспільства.

Метою статті є аналіз міжнародного досвіду функціонування територіальних громад зарубіжних країн.

Ступінь дослідження проблеми. Дослідженням зарубіжного досвіду територіальних громад країн – членів ЄС займається велика кількість науковців, серед яких В. Дюран, Б. Дрейфюс, І. Залуцький, В. Руденко та багато інших. Також питання щодо функціонування зарубіжних місцевих громад висвітлені в конституції зарубіжних країн та в багатьох нормативних і правових актах.

Проблеми становлення та розвитку місцевого самоврядування в Україні досить широко висвітлюються у вітчизняній науковій літературі, зокрема у працях В. Авер'янова, О. Амосова, В. Вакуленка, В. Кампа, В. Корженка, Ю. Куца, В. Мамонової, Н. Нижник, М. Пухтинського та ін. Проте робіт, в яких безпосередньо вивчається зарубіжний досвід сучасної організації місцевого самоврядування, у вітчизняній науці державного управління ще бракує.

Виклад основного матеріалу. У багатьох зарубіжних країнах дана проблема була вирішена шляхом проведення адміністративно-територіальної реформи з укрупнення адміністративно-територіальних одиниць.

Вибір України в напрямку євроінтеграції зумовлює застосовувати нові підходи до розвитку регіонів, визначення цілей, пріоритетів і механізмів реалізації регіональної політики. І саме досвід країн ЄС у сфері розвитку місцевого самоврядування, зокрема розвитку територіальних громад, є досить корисним для України. Оскільки існуюча система функціонування територіальних громад в Україні не є досконалою, досвід зарубіжних країн дозволить зробити деякі висновки та використати їх у подальшому їх розвитку та функціонуванню.

Першою країною, до досвіду якої хотілося б звернутися, – це Німеччина. У Німеччині, як і в Україні, територіальна громада є первинним суб'єктом місцевого самоврядування. Згідно зі ст. 28 (п. 2.) Конституції Німеччини 1949 року за громадою закріплене виключне право на вирішення справ локального спрямування в межах загальнодержавного законодавства. Вона визнає громади як «територіальні корпорації» та в загальних ризах регулює питання їх прибутків.

Місцеве самоврядування в Німеччині має два рівні (райони та громади). Опис структур самоврядування є нелегким завданням, оскільки комунальний устрій належить до компетенції 16 федеральних земель, а Конституція (федеральний рівень) обмежується тим, що вона гарантує право на місцеве самоврядування. При цьому організація державного управління в різних землях може мати дуже суттєві відмінності. Критеріями при визначенні територіальної основи комунального самоврядування є такі: кількість населення, структура розселення, традиції, особливості історичного, соціального розвитку міст тощо.

Середня кількість мешканців у районах становить приблизно 250 000 чол., у містах земельного підпорядкування – 200 000 чол., а в громадах – 6 000 чоловік (суттєві відмінності залежно від землі, від 40 000 чол. у Північній Рейн-Вестфалії та 2 400 у Шлезвіг-Хольштайн).

У Німеччині громади збирають «прямі» податки на професійну діяльність, на землю з розважальних закладів, від продажу алкогольних напоїв, податки на собак тощо. Крім того, до бюджету громад надходить частина федеральних регулюючих податків. Більше 17 % регулюючих податків територіальних громад Німеччини концентрують у місцевих бюджетах, причому основним є прибутковий податок. Доходи місцевих бюджетів у Німеччині складаються з податків. У Німеччині доходи від місцевих податків перевищують 20 % бюджетних доходів; неподаткових надходжень – 6 %; субсидій і дотацій з центрального бюджету (у Німеччині на державні трансферти припадає 49,7 % бюджетних доходів, у тому числі 32,4 % дотацій, 17,3 % субсидій); запозичень [4].

Для адміністративного устрою Французької республіки характерним є поєднання управління місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування, причому із запровадженням ідеї децентралізації у цій країні все більше повноважень поступово переходить від органів державної до органів влади місцевої. Децентралізація також створила у Франції три основні рівні територіальних одиниць з повним набором повноважень для кожного з них. Це комуна, департамент та регіон.

У Франції частка місцевих податків у бюджеті комун становить 45–50 %, а в бюджеті департаментів – близько 38 %, у той час як із зовнішніх джерел фінансується 35 % бюджету комун і 41,5 % бюджету департаментів [3].

Намагання Франції та дії у напрямку децентралізації зробило певні кроки задля зміни французького суспільства в досягненні більшої демократичності. Маючи спрощений доступ до значної кількості необхідних послуг, повноваження місцевих рад тільки зросли. Місцеві громади пропонують надати їм додаткових повноважень, а отже, можна припустити, що у майбутньому Францію чекає подальша децентралізація.

Також хотілося б звернутися до досвіду Польщі, що входить до складу Європейського Союзу та межує з нашою державою.

Простий за організацією характер територіального поділу Польщі, який є певним орієнтиром для України, сприяв прийняттю закону про те, що жителі Гміни мають утворити самоврядне співтовариство. Гміна виконує суспільні завдання від свого імені й під власну відповідальність. Вона є юридичною особою. Устрій Гміни визначається її уставом. При створенні, об'єднанні, розподілі, скасуванні Гмін і визначенні їх кордонів прагнуть, щоб Гміна охоплювала однорідну за поселенським складом і просторовою структурою, а також соціальними й економічними відносинами територію. Гміна може створювати допоміжні адміністративні одиниці: села із сільським старостою, райони, селища, місто, розташоване на її території. Допоміжні одиниці створюються за рішенням Гмінної ради після консультації з жителями або з їх ініціативи.

У бюджет тієї чи іншої територіальної громади України від нормативної грошової оцінки надходить від 3 до 12 % фінансових ресурсів, що значно нижче, ніж у Польщі. Тому готовність вкладати кошти інвесторам в українські землі очевидна. До того ж не секрет, що в нас дешева робоча сила. Ми повинні не тільки створити для роботи іноземного бізнесу в нашій країні всі умови, але й разом з тим максимально, відповідно до чинного законодавства України, отримувати з цього свій заслужений дохід у сільські, селищні, районні та обласні бюджети [8].

Порівняти пропорції розподілу функцій між рівнями влади у різних країнах дає змогу показник децентралізації, який характеризує частку видатків органів місцевого самоврядування у загальній сумі витрат бюджетної системи. Так, у Канаді і Данії цей показник становить 60 %, в Іспанії – 52 %, у Швеції – 44 %, у США і Німеччині – 43 %, в Ірландії і Бельгії 42 %, у Фінляндії – більше 38 %, в Австрії і Нідерландах – до 35 %, в Італії – 32 %, у Норвегії, Польщі і Ісландії – близько 30 %, у Великій Британії і Чехії – 29 %, у Латвії – 28 %, у Литві – 26 %, в Угорщині – 26 %, в Естонії – 25 %, у Франції – 20 % [8, с. 561, 562; 15, с. 501]. Для порівняння, частка видатків місцевих бюджетів у Зведеному бюджеті України протягом останніх десяти років коливається в межах 39 – 42 % [12, с. 54, 55]. Наведені дані свідчать, що прямої залежності між рівнем витрат місцевого самоврядування і формою державного устрою та управління в державі не існує.

Реальний обсяг повноважень органів місцевого самоврядування характеризує частка доходів місцевих бюджетів у структурі консолідованого бюджету країни або рівень валового внутрішнього продукту (ВВП), що перерозподіляється через доходи місцевих бюджетів. У більшості країн Центральної та Східної Європи місцеві бюджети становлять від 20 до 29 % консолідованого бюджету держави. Мінімальні обсяги місцевих бюджетів у Чехії, Естонії та Литві, максимальний – у Польщі [12]. Середній рівень частки доходів місцевих бюджетів у ВВП у країнах з перехідною економікою на 8,6 % нижче, ніж у країнах з розвинутою економікою, і становить 8,0 % [6].

Майже немає країн, в яких для фінансування місцевих бюджетів не застосовувалися б державні трансферти як інструменти фінансового вирівнювання. Обсяги і призначення трансфертів залежать від розподілу повноважень між різними рівнями виконавчої влади та наявності у них інших джерел доходів.

Джерелами виплат бюджетних трансфертів можуть бути відрахування частки надходжень від одного або декількох податків, що сплачуються до Державного бюджету, або щорічні асигнування з Державного бюджету. У розвинених країнах перевагу надають першому джерелу, у країнах з перехідною економікою, часто в міру політичних мотивацій та можливостей бюджету вищого рівня, – бюджетним асигнуванням [1, с. 44].

Із теоретичних проблем організації функціонування місцевого самоврядування слід продовжити дослідження у напрямі побудови європейської моделі самоврядування в Україні, яка має бути наповнена

конкретним змістом для розроблення нових, більш ефективних механізмів організації функціонування місцевого управління.

У США функціонує Президентська комісія з проблем федералізму, яка займається підготовкою аналітичних звітів і рекомендацій для президента та Конгресу, створенням шляхів удосконалення федеративних відносин, координацією поточної діяльності федеральної адміністрації з питань удосконалення міжрегіональних відносин.

В Японії при Кабінеті міністрів діють Економічна консультативна рада та Консультативна рада планування комплексного розвитку територій, якими управляє прем'єр-міністр. Основним робочим органом у державному апараті Японії, що розробляє державну регіональну політику, програми і плани сталого регіонального розвитку – це є Управління економічного планування.

У країнах Західної Європи та США існують практика реалізації програми соціального житла. Так, у Німеччині малозабезпеченим громадянам надають грошову допомогу для самостійної оренди житла в приватному секторі. В США запроваджено систему субсидювання, згідно якої спочатку державну цільову допомогу отримував орендодавець, а згодом її отримувачем став орендар. Сектор соціального житла в Голландії, Швеції, Великобританії, Данії, Франції і Фінляндії становить 15-35 % від загального житлового фонду. В європейських державах на соціальні житлові програми виділяються значні кошти: від 0,1- 0,3 % ВВП, в Італії і Греції до 1,2-1,4 % ВВП, у Франції – 1,9 % ВВП. В Канаді вартість одного квадратного метра соціального житла не перевищує 650 дол. США. Як правило, в розвинутих країнах споживачами соціального житла є дійсно найбільш вразливі прошарки населення, оскільки порівняно низька якість житла та несприятливе оточення районів із соціальною забудовою унеможлиблює вселення туди заможних людей [9].

Звернемо особливу увагу на таку складову соціальної сфери, як охорона здоров'я.

Шведська система охорони здоров'я виходить із засад доступності медичного обслуговування для всіх верств населення, незалежно від того, працюють вони чи ні. Головне – наявність громадянства цієї країни чи дозволу на перебування на її території на час праці. Шведський фонд охорони здоров'я на 80 % поповнюється за рахунок внесків роботодавців, громадян та державних дотацій. Решту 20 % становлять оплата пацієнтів та продаж послуг. Кожен місцевий роботодавець сплачує 32,8% податок із фонду оплати праці. Із них на медичну опіку йде лише 11,81 %, решта з 20 із лишком відсотків потрапляють до пенсійного фонду, на страхування від нещасних випадків на виробництві та до інших обов'язкових фондів. Працівники вільних професій та люди, які є самі собі роботодавцями, теж сплачують податок роботодавця, але при цьому користуються системою пільг, згідно з якою він знижується з 32,8% до 26 % [6].

Вважається, що Бельгія має одну з найкращих систем охорони здоров'я у Європі. Медичне обслуговування тут є загальнодоступним та відносно дешевим для всіх громадян, але дуже дорогим для роботодавців та платників податків. Бельгійську систему охорони здоров'я фінансують з централізованого Національного управління соціального страхування.

Та все ж найбільше коштів надходить завдяки медичному страхуванню. З приватних підприємств вираховують 37,94 % від суми зарплати працівника, але сам робітник платить лише 13,07 %, а решту – 24,87 % – сплачує роботодавець. Відрахування із зарплатні держслужбовців значно менші – 7,35 % від своєї зарплати платить сам чиновник, а 3,8 % за нього доплачує держава.

У Великобританії використовується система бюджетного фінансування охорони здоров'я, що обумовлює його державний характер та централізацію управління. Фінансовою основою Національної системи охорони здоров'я є надходження від податків, які складають 90% бюджету охорони здоров'я. Тільки 7,5% бюджету формується за рахунок внесків роботодавців. Таким чином, Національну систему охорони здоров'я практично існує за рахунок коштів, що вносяться платниками податків та виділяються урядом на охорону здоров'я зі статті затрат на соціальні потреби. В цілому пацієнти платять 10% вартості лікування.

Висновки. Світовий досвід більшості зарубіжних країн переконує, що управління місцевими справами, як правило, здійснюється як через призначені з центру органи державної адміністрації на місцях, так і через представницькі органи, які обираються населенням відповідних адміністративно-територіальних одиниць.

Список використаних джерел

1. Дрейфюс Б. Довідник територіальних громад / Бернар Дрейфюс ; пер. з французької за виданням *Vademecum des collectivités locales et territoriales. Réforme de la TP. 9e édition. 06.2010.*
2. Залуцький І.Р. Основи сталого розвитку територіальної громади: [навчальний посібник] / І.Р. Залуцький, Р.Л. Брусак, Б.М. Шевчук та ін. – К.: НАДУ, 2008. Збірник наукових праць. 2013. Випуск 37 – С. 189.
3. Зеленевиц В.О. Зарубіжний досвід фінансування охорони здоров'я / В.О. Зеленевиц, А.І. Кузьмін. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://intkonf.org/zelenevich-vo-ktn-kuzmin-ai-zarubizhnyi-dosvid-finansuvannya-ohoroni>.
4. Кохалик Х. Організація та функціонування системи комунального самоврядування на прикладі міст Німеччини та України: компаративний аналіз / Х. Кохалик // Ефективність державного управління: збірник наукових праць. – 2010. – Вип. 25.
5. Місцеві фінанси: підручник / за ред. О.П. Кириленко. – К.: Знання. 2006. – 677 с.
6. Павлюк К. В. Формування доходів місцевих бюджетів / К. В. Павлюк // Фінанси України. – 2006. – № 4. – С. 24–37.

7. Руденко В.В. Зарубіжний досвід фінансування місцевого самоврядування [Електронний ресурс] / В.В. Руденко. – Режим доступу: http://buktoloka.cv.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=115%3A2011-01-12-10-15-12.
8. Свяневич П. Місцеве самоврядування в Польщі. Стисла історія реформи місцевого самоврядування в Польщі (2001) [Електронний ресурс] / П. Свяневич. – Режим доступу: PS_Laws_repot_2507_ucr.doc.
9. Статистичний щорічник України за 2008 рік: Держкомстат України / за ред. Осауленка О.Г. – К.: Вид. «Консультант», 2009. – С. 54–55.
10. Слухай С.В. Зарубіжний досвід організації місцевих фінансів / С.В. Слухай, О.В. Гончаренко // Фінанси України. – 2006. – № 7. – С. 12–20.
11. Суркова Ю.О. Проблеми впровадження елементів зарубіжного досвіду фінансування житлового будівництва в Україні / Ю.О. Суркова. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://gisap.eu/ru/node/234>.
12. Фінанси: підручник / за ред. С.І. Юрія, В.М. Федосова. – К.: Знання, 2008. – 611 с.

References

1. Drejfyus B. Dovidnyk terytorialnyx gromad / Bernar Drejfyus ; per. z francuzkoyi, Vademecum des collectivites locales et territoriales. Reforme de la TP. 9e edition. 06.2010.
2. Zaluczkyj I.R., Brusak R.L., Shevchuk B.M. ta in. Osnovy stalogo rozvytku terytorialnoyi gromady: [navchalnyj posibnyk] – К.: NADU, 2008. Zbirnyk naukovykh prac. 2013. Vypusk 37 – S. 189.
3. Zelenevych V.O., Kuzmyn A.I. Zarubizhnyj dosvid finansuvannya oxorony zdorovya: <http://intkonf.org/zelenevich-vo-ktn-kuzmin-ai-zarubizhnyj-dosvid-finansuvannya-ohoroni>.
4. Koxalyk X. Organizaciya ta funkcionuvannya systemy komunalnogo samovryaduvannya na prykladi mist Nimechchyny ta Ukrayiny: komparatyvnyj analiz // Efektyvnist derzhavnogo upravlinnya: zbirnyk naukovykh prac. – 2010. – Вур. 25.
5. Miscevi finansy: pidruchnyk / za red. O.P. Kyrylenko. – К.: Znannya. 2006. – 677s.
6. Pavlyuk K.V. Formuvannya doxodiv miscevyx byudzhativ // Finansy Ukrayiny. – 2006. – № 4. – S. 24–37.
7. Rudenko V.V. Zarubizhnyj dosvid finansuvannya misceвого samovryaduvannya: http://buktoloka.cv.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=115%3A2011-01-12-10-15-12.
8. Svyanevych P. Misceve samovryaduvannya v Polshhi. Stysla istoriya reformy misceвого samovryaduvannya v Polshhi (2001): PS_Laws_repot_2507_ucr.doc.
9. Statystychnyj shhorichnyk Ukrayiny za 2008 rik: Derzhkomstat Ukrayiny / za red. Osaulenka O.G. – К.: Vyd. «Konsultant», 2009. – S. 54–55.
10. Sluxaj S.V., Goncharenko O.V. Zarubizhnyj dosvid organizaciyi miscevyx finansiv // Finansy Ukrayiny. – 2006. – № 7. – S. 12–20.
11. Surkova Yu. O. Problemy vprovadzheniya elementiv zarubizhnogo dosvidu finansuvannya zhytlovogo budivnyctva v Ukrayini: <http://gisap.eu/ru/node/234>.
12. Finansy: pidruchnyk / za red. S.I. Yuriya, V.M. Fedosova. – К.: Znannya, 2008. – 611 s.

ДАНИ ПРО АВТОРА

Боголіб Максим Анатолійович, аспірант Київського національного торговельно-економічного університету вул. Сухомлинського, 32, м. Переяслав-Хмельницький, Київська область, 08401, Україна
e-mail: boholib@mail.ru

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Боголіб Максим Анатольевич, аспірант Киевского национального торгового-экономического университета ул. Сухомлинского, 32, г. Переяслав-Хмельницкий, Киевская область, 08401, Украина
e-mail: boholib@mail.ru

DATA ABOUT THE AUTHOR

Bogolib M.A., post-graduate student of Kyiv National University of Trade and Economics 32 Sukhomlynsky str., Pereyaslav-Khmelnytsky, 08401, Ukraine
e-mail: boholib@mail.ru

УДК 657

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ РЕЗЕРВІВ В СИСТЕМІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Гайдук І.С.

Предметом статті є теоретичні підходи до трактування економічної сутності резервів.

Метою дослідження є висвітлення сутності, етапів розвитку та впровадження в бухгалтерському обліку резервів.

Методологічною основою статті стали загальнонаукові методи пізнання, концептуальні положення сучасних економічних теорій.